

Metody knihovnické práce (VIKBA04)

4. Další legislativa a koncepce rozvoje knihoven

Martin Krčál

Autorský zákon

Autorský zákon

- 121/2000 Sb. – zákon ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)
- platnost od 1.12.2000
- novela v roce 2006 (216/2006 Sb.)
- připravuje se další novela (2012???)

Autorský zákon

- definice:
 - ❖ autor, autorství, spoluautorství, anonym, dílo, zveřejnění a vydání díla,...
- vznik a obsah práva autorského
- užití díla
- sdělování veřejnosti
- další majetková práva
 - ❖ trvání MP, odměny, volná díla, volné užití, omezení AP, citace, katalogové licence
- ochrana práva autorského
- úprava smluvních typů
 - ❖ licenční smlouvy, zaměstnanecká díla, kolektivní díla, školní díla, díla na objednávku, soutěžní díla

Autorský zákon

- audiovizuální díla, PC programy
 - ❖ autor, autorství, spoluautorství, anonym, dílo, zveřejnění a vydání díla,...
- výkonní umělci, výrobci zvukového záznamu, vysílatel,...
- práva pořizovatele DB
- kolektivní správa práv
 - ❖ kolektivní správce, práva a povinnosti, dozor, pravidla rozdělování vybraných prostředků
- změny souvisejících zákonů
- příloha – sazebník odměn

Novela AZ

■ transponování EU směrnic

- ❖ směrnice o prodloužení doby ochrany práv ke **zvukovým nahrávkám**
 - 50 -> 70 let
- ❖ směrnice o některých povolených způsobech **užití osiřelých děl**

■ [více info](#)

Zákon o povinném výtisku

Periodický tisk

- zákon 46/2000 ze dne 22. února 2000 o právech a povinnostech při vydávání **periodického** tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)
- § 9 Povinné výtisky
 - ❖ vydavatel má povinnost dodat do 7 dnů PV do vybraných knihoven
 - ❖ písemně nabídnout dokument ke koupi dalším vybraným knihovnám

Povinné výtisky periodik

- 2x Národní knihovna České republiky
- 1x Moravská zemská knihovna v Brně
- 1x knihovna Národního muzea v Praze
- 1x Ministerstvo kultury ČR
- 1x Parlamentní knihovna
- 1x regionální povinný výtisk příslušné státní vědecké knihovně
- 1x regionální povinný výtisk Městské knihovně hlavního města Prahy
- 1x povinný výtisk periodického tisku, který je vydavatelem určen pro nevidomé nebo slabozraké, Knihovně a tiskárně pro nevidomé K. E. Macana v Praze

Neperiodický tisk

- zákon 37/1995 ze dne 8. února 1995 o **neperiodických** publikacích
 - ❖ §3 a §4, sankce §5
- do 30 dnů
- nesplnění povinnosti
 - ❖ pokuta 15000Kč
- realizováno vyhláškou
 - ❖ 252/1995 Sb.

Povinné výtisky – kdo má právo

- 2x Národní knihovna ČR
- 1x MZK v Brně
- 1x Státní vědecká knihovna v Olomouci
- 1x krajské knihovně dle sídla vydavatele
- 1x Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana v Praze
 - ❖ jen pokud je určeno pro nevidomé a slabozraké

Písemně nabídnout

- Knihovna AV ČR
- Parlamentní knihovna
- Národní technická knihovna v Praze
- Knihovna Národního muzea
- Knihovna Památníku písemnictví
- všechny krajské vědecké knihovny

Zákon na ochranu osobních údajů

Ochrana osobních údajů

- zákon 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů
- osobní údaje zpracováváné:
 - ❖ státními orgány
 - ❖ orgány územní samosprávy
 - ❖ jiné orgány veřejné moci
 - ❖ fyzické a právnické osoby
- automatizovaně nebo jinak
 - ❖ ucelená DB, ne nahodile nebo pro sebe
- práva a povinnosti správce

povinnosti správce

- stanovit pro jaké účely zpracovává údaje
- stanovit prostředky a způsob zpracování
- zajistit přesné zpracování údajů
- zajistit aktualizaci/opravu údajů
- uchovávat údaje pouze po dobu nezbytnou ke zpracování
- shromažďovat pouze údaje k danému účelu (k čemu byl udělen **souhlas**)
- nesdružovat údaje získané pro jiné účely

zpracování bez souhlasu

- zpracování nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce
- zpracování pro plnění smlouvy
- pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce, příjemce nebo jiné dotčené osoby
 - ❖ musí být nezbytné
- osobní údaje o veřejně činné osobě, funkcionáři či zaměstnanci veřejné správy, které vypovídají o jeho veřejné anebo úřední činnosti, o jeho funkčním nebo pracovním zařazení
- zpracování pro účely archivnictví podle zvláštního zákona

Ochrana osobních údajů

- likvidace osobních údajů
- sankce
- působnost, organizace a činnosti Úřadu pro ochranu osobních údajů
- více info: <http://www.ouu.cz/>

Další zákony

Další zákony

- Zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl
- Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon 67/2001 Sb. o požární ochraně
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách
- Občanský zákoník
- Zákon 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti)
- Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách
- daňové zákony (např. DPH)
- ...

Koncepce rozvoje knihoven

Koncepce knihoven

- strategický dokument
- fungování knihoven
 - ❖ cíle na určité období
- připravuje Ústřední knihovnická rada
- schvaluje vláda

Koncepce 2004-2010

- rovný přístup pro všechny
 - ❖ k publikovaným dokumentům
 - ❖ k informačním zdrojům
 - ❖ prostřednictvím knihovního systému
- tvorba informační infrastruktury pro
 - ❖ výchovu
 - ❖ celoživotní vzdělávání
 - ❖ uspokojování kulturních zájmů občanů
 - ❖ výzkum a vývoj
- podílet se na
 - ❖ ekonomických aktivitách jednotlivce
 - ❖ nezávislém rozhodování jednotlivce

Dílčí cíle

- formování knihovního systému
 - ❖ spolupráce mezi knihovnami
 - ❖ mezinárodní zapojení
 - ❖ využití ICT
 - ❖ sdílená katalogizace, souborné katalogy, portály
 - ❖ fungující systém podpory regionálních funkcí knihoven
 - ❖ nedaří se začlenit knihovny do výuky (na školách)
 - ❖ nedaří se mezioborová spolupráce na úrovni krajů

Rovný přístup k VKIS

■ legislativa

- ❖ nutná novela AZ – 2006 = stanovila princip odměn za výpůjčky (hradí NK ČR)
- ❖ neřešena problematika digitalizace, osiřelá díla
- ❖ absenční půjčování AV záznamů – nutný souhlas nositele práv, obtížné získat, prezenční půjčování na místě samém

■ ICT

- ❖ zlepšit vybavenost knihoven ICT, daří se
- ❖ internet, školení (CŽV) – bariéry, digital divide

Rovný přístup k VKIS

■ e-government

- ❖ zapojit knihovny
- ❖ návaznost na zákon o svobodném přístupu k info
- ❖ knihovny jako informační centra
- ❖ aktivizace občanů, budování komunit v místech, zájem o veřejnou správu

■ prostory

- ❖ zlepšit prostory knihoven
- ❖ vybavení

Tvorba a zpracování fondů a infozdrojů

- financování nákupu knihovních fondů
 - ❖ podfinancování
 - ❖ akviziční politiky
 - ❖ spolupráce při akvizici
- zlepšit přístup k EIZ
 - ❖ konzorcia, spolupráce
 - ❖ spolupráce s vydavateli a distributory – vyjednávání licencí
 - ❖ retrokatalogizace
 - ❖ souborné katalogy a infobrány

Ochrana a zpřístupnění kulturního dědictví

■ katalogizace

- ❖ zkvalitnit
- ❖ registrace šedé literatury
- ❖ podpořit vznik nových nástrojů
- ❖ trvalé uchovávání

■ koncepce trvalého uchovávání fondů a EIZ (kulturní dědictví)

- ❖ <http://www.ndk.cz/koncepce>
- ❖ i2010:digitální knihovny (2005/1194) – projekt Evropské komise – doporučení k digitalizaci kulturního dědictví
- ❖ pokračování digitalizace + zpřístupnění

Koncepce 2011-2015

- prezentováno na Seči v září 2010
- proč ji potřebujeme???
 - ❖ změny ve společnosti, rozvoj ICT,...
 - ❖ potřebují lidé knihovny
 - ❖ jak to udělat, aby potřebovali?
 - ❖ konkurence internetu???
- spokojený čtenář
- 21 priorit
- koncepce.knihovna.cz

České knihovny

- 6000 knihoven v ČR
- 40% dospělé populace, většina dětí a mládeže
- 72 mil. výpůjček
- 22 mil. návštěvníků

Hlavní témata

- knihovna jako komunitní centrum
- moderní a efektivní služby pro všechny
- „silný“ portál
- digitalizace a uchování kulturního dědictví
 - ❖ podpora digitalizace na různých místech
 - NDK, regiony, oborové instituce, specializované projekty
 - ❖ koncepční řešení dlouhodobé ochrany elektronických dokumentů
 - ❖ trvalé uchování tradičních fondů
 - ❖ maximální zpřístupnění e-dokumentů

Hlavní témata

- dostupnost EIZ
 - ❖ pro vědu a výzkum (VaV) po roce 2011
 - ❖ efektivní přístup k EIZ pro veřejnost
- rozvoj lidských zdrojů v knihovnách
 - ❖ koncepce CŽV pro knihovnictví
 - ❖ potřeby praxe
- vzdělávání a podpora čtenářství
- optimalizace struktury grantů
- ovlivňovat legislativní změny
 - ❖ AZ, OOÚ, PV, KZ,...

Koncepce 2011-2015

■ Pracovní skupiny:

- ❖ Klient a služby (Řehák)
- ❖ Procesy a legislativa (Lhoták)
- ❖ Fondy (Svoboda)
- ❖ Financování (Richter)
- ❖ Pracovníci a jejich rozvoj (Houšková)

Klient a služby

- vzdálený přístup
 - ❖ Kde chceme být??? Kde musíme být???
- knihovna jako komunitní centrum
- podpora regionálních funkcí
- standardizace
 - ❖ nové služby na míru
 - ❖ standardy kvality VKIS – např. prostory a vybavení knihoven
 - ❖ metodika MK ČR

Klient a služby

■ marketing

- ❖ „Veřejnost je prostřednictvím marketingu služeb nutné přesvědčit, že knihovna již není jen půjčovna knih, ale stává se informačním, vzdělávacím, kulturním a komunitním centrem, s čímž souvisí nutná **podpora marketingových aktivit.**“

■ výzkumy

- ❖ potřeby uživatelů, design služeb, benchmarking, datová analytika
- ❖ ROI výzkumy
 - vyplatí se knihovny???
 - co dávají za tu cenu společnosti????

Metodika ROI

- ROI = Return on Investment
 - ❖ měření návratnosti investic
- knihovnické služby převážně bezplatné
 - ❖ kolik stojí???
 - ❖ jaký je jejich přínos???
 - ❖ lze vyjádřit v Kč???
- srovnání s konkurencí
 - ❖ internet, digitalizace, firmy poskytující info
 - ❖ neumí to dělat levněji???

Rovný přístup ke službám

■ bezbariérové knihovny

- ❖ lidé s postižením
- ❖ národnostní menšiny
- ❖ sociálně znevýhodněné skupiny

■ pomoc malým knihovnám

- ❖ koordinační činnost nadřízených knihoven
- ❖ regionální funkce knihoven

Procesy a legislativa

- podpora silných centralizovaných služeb
 - ❖ odkudkoliv, kdykoliv, cokoliv
 - ❖ silný portál = vše na jednom místě, propojení knihoven, budování komunit, knihovna = rozhraní do systému
 - info o dokumentech
 - info o knihovnách
 - další služby – např. kontextová nabídka
 - www.knihovny.cz
 - ❖ sdílení uživatelských identit (Shibboleth, MojeID)
 - ❖ centrální katalogizace

Procesy a legislativa

- ❖ centrální povinný výtisk
 - elektronický PV, webarchiv v rámci PV, právo sklízet
- ❖ nutná změna legislativy (zejména AZ)

Procesy a legislativa

■ online platby

- ❖ paypal, PaySec, PremiumSMS, městské karty,...

■ MVS

- ❖ zaslání dokumentu poštou domů čtenáři
- ❖ dodání kopií (fyzicky, elektronicky, pošta)
- ❖ zrychlení služeb – elektronické

■ financování EIZ

- ❖ efektivnost
- ❖ nutná spolupráce
- ❖ klíčové pro VaV

Podpora vzdělávání

- informační gramotnost
- čtenářská gramotnost
- funkční gramotnost
- počítačová gramotnost

Podpora vzdělávání

■ informační gramotnost

- ❖ schopnost pracovat s informacemi

■ čtenářská gramotnost

- ❖ schopnost rozumět formám psaného jazyka

■ funkční gramotnost

- ❖ literární – najít a porozumět info z textu
- ❖ dokumentová – vyhledávání dokumentů a info v ní
- ❖ numerická – práce s čísly

■ počítačová gramotnost

- ❖ schopnost využívat počítač v životě

Podpora vzdělávání

- rozvoj komunitní role knihoven
- knihovna jako součást vzdělávacího systému ve školách i v celoživotním učení
- podpora čtenářské gramotnosti
- podpora zkvalitňování a stálého doplňování knihovních fondů

Fondy

■ druhy fondů

- ❖ tradiční – základní prvek
- ❖ digitalizované – uchovávání tradičních
- ❖ digital born – široká dostupnost

■ zajistit efektivní uchovávání všech

■ problematika digitalizace

- ❖ podpora na všech úrovních
- ❖ koncepce pro dlouhodobou ochranu
- ❖ maximální zpřístupnění (AZ!!!) a využívání dokumentů
- ❖ spolupráce knihoven při digitalizaci (AZ!)

Lidé

- generační výměna
- vzdělání knihovníků
 - ❖ knihovnictví + jiný obor
- nízká prestiž profese
- budování a rozvoj komunity
- analýza aktuálního stavu
- důraz na kvalitní a **vstřícný** personál
 - ❖ motivace
 - ❖ kvalifikace

Lidé

- koncepce CŽV pro knihovnictví
 - ❖ podporování CŽV (např. e-kurzy, rekvalifikační kurzy – sjednocení úrovně)
 - ❖ evaluace programů CŽV
 - ❖ akreditace programů CŽV
 - certifikované zkoušky pro knihovnické pozice
 - školící pracoviště
 - ❖ zohlednit potřeby praxe
 - katalog pracovních pozic
- řízení lidských zdrojů
 - ❖ použití moderních metod
 - ❖ školení pro vedoucí pracovníky (povinná???)

Lidé

- specifikovat nové pracovní pozice
- využít zkušenosti ze zemí EU

Shrnutí

- využití potenciálu systému knihoven
- nové služby
 - ❖ potřeba neustálé inovace
- nové metodiky a standardy
- tvorba komunit
- zapojení moderních ICT
- optimalizace grantů
- **spolupráce**

**Dnes čerpáme
z minulosti a
tvoríme
budoucnost.**

Nová koncepce 2016-2020

- s výhledem do roku 2025 😊

SWOT analýza

■ silné stránky

- ❖ garance svobodného přístupu k info
- ❖ poskytování nezávislých, veřejných služeb
- ❖ bezplatné služby rovným způsobem = všem bez rozdílu
- ❖ knihoven = spolehlivá, důvěryhodná a bezpečná institucí
- ❖ hustá síť knihoven + VKIS
- ❖ existující legislativa
- ❖ existence dlouhodobě budovaných, strukturovaných fondů
- ❖ profesionální personál + jeho motivace ke vzdělávání
- ❖ vysoká úroveň standardizace procesů jako základ pro spolupráci budovaných systémů
- ❖ Intenzivní digitalizace knihovných fondů na

- ❖ schopnost kvalifikovaně zpracovávat informace
- ❖ schopnost vzájemné spolupráce + zkušenosti se sdílením informačních zdrojů a služeb
- ❖ systém koordinace a podpory VKIS obecních knihoven na úrovni kraje
- ❖ dostatečně široká nabídka zahraničních elektronických informačních zdrojů
- ❖ existence oborového vzdělávání všech stupňů!!!
- ❖ existence vícezdrojového financování formou dotačních programů, strukturálních fondů EU, projektové financování včetně podpory výzkumu, vývoje a inovací
- ❖ fungující systém měření a porovnávání výkonu a činnosti knihoven včetně hodnocení ekonomické efektivity služeb
- ❖ aktivní přístup občanských sdružení, asociací, poradních orgánů a neformálních sdružení knihoven a zaměstnanců při rozvoji VKIS

SWOT analýza

■ slabé stránky

- ❖ nedostatečné začlenění knihoven do systému školního i mimoškolního vzdělávání
- ❖ nízká úroveň spolupráce knihoven a škol v oblasti podpory čtenářské, informační a digitální gramotnosti
- ❖ nízká úroveň spolupráce mezi knihovnami, školami, nakladateli, knižním trhem při aktivitách na podporu čtenářství a společenské prestiže četby
- ❖ nedostatečná úroveň kooperace knihoven při zajištění VKIS a budování knihovních fondů
- ❖ málo pohotové služby, složitý a nepohodlný přístup ke zdrojům, nedostatečná nabídka mobilních aplikací, online plateb, neschopnost knihoven reagovat pružně na potřeby uživatelů
- ❖ roztržitost nabídky služeb a informačních zdrojů. Absence centrálních služeb integrujících tradiční služby i služby s digitálním obsahem
- ❖ omezená nabídka digitálních zdrojů a služeb určených pro širokou veřejnost, zejména v oblasti e-knih

- ❖ omezené prostředky na nákup aktuální literatury
- ❖ zastaralé knihovní fondy
- ❖ nízká efektivnost nákupu EIZ
- ❖ bariéry při využívání knihoven a jejich služeb pro některé znevýhodněné sociální skupiny obyvatel
- ❖ nízká úroveň marketingu VKIS a public relations knihoven
- ❖ nedostatečné prostorové zajištění činnosti řady knihoven, složité nájemní vztahy, zastaralé vybavení interiéru a informačními technologiemi,
- ❖ omezená provozní doba malých knihoven

Příležitosti

- digitalizace a zpřístupňování fondů online
- big data, data mining
- spolupráce se školami
- prodlužování lidského věku, více volného času (senioři)
- rozvoj občanské společnosti
- pokles čtenářské gramotnosti
- ...

Hrozby

- pokles zájmu o tradiční služby knihovny
- hyperinflace informací
- autorskoprávní problémy
- konkurence komerčních služeb
- ...

Hlavní teze

- Společně tvoříme knihovny jako nabídku služeb a informačních zdrojů a otevřeného prostoru pro vzdělávání, kulturu a osobní rozvoj.

Hlavní směry

- **P**odpora spolupráce na různých úrovních: Já. Vy. Čtenáři. Knihovníci. Daňoví poplatníci. Baví nás to.
- **R**ozvoj zdrojů – knihovní fondy, data, digitalizace, elektronické informační zdroje, média.
- **P**rostor – podpora fyzicky existujících knihoven, služby knihoven ve virtuálním prostoru (příjemné místo pro jednoho i pro všechny, stále na blízku, pro každého bez rozdílu, se vzájemným respektem).
- **R**ozvoj kreativity, inspirace, využití tradic, knihovna, čtení jako zážitek. Dnes čerpáme z minulosti a tvoříme budoucnost.

Hlavní témata

- Knihovny ve virtuálním prostředí (centrální služby)
- Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra
- Doplnování knihovných fondů a informačních zdrojů
- Efektivní metody trvalého uchování tradičních knihovných dokumentů
- Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách
- Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb
- Vzdělávání pracovníků knihoven

Nová koncepce 2017-2020

■ tři fáze

- ❖ diskuze o nové vizi a prioritách rozvoje knihoven
- ❖ spolupráce s Ministerstvem kultury ČR na přípravě dokumentu „Plán implementace Státní kulturní politiky na léta 2015-2020 (s výhledem do roku 2025)“
- ❖ využití strategických materiálů z jiných oblastí a rezortů, které mají vazbu na činnosti knihoven

1. fáze - diskuze

- jednání v Třešti (27.-29.4.2015)
- snaha najít „realizovatelné“ cíle
- vize
 - ❖ „Společně* tvoříme knihovny jako nabídku zdrojů** a otevřeného prostoru*** pro vzdělávání, kulturu a osobní rozvoj****.“
 - ❖ * = spolupráce na různých úrovních
 - ❖ ** = rozvoj zdrojů (fondy, e-zdroje,...)
 - ❖ *** = prostor (fyzický i virtuální)
 - ❖ **** = rozvoj kreativity, osobnosti,...

2. fáze – spolupráce s MK ČR

- duben 2015 – schválena Státní kulturní politika 2016 – 2020
- zahrnuta knihovnická témata = dotace
 - ❖ Centrální portál knihoven (CPK)
 - ❖ digitalizace + licence na zpřístupnění knihovních fondů v digitální podobě + zpřístupnění
 - ❖ povinný výtisk e-dokumentů
 - ❖ online služby
 - ❖ knihovna jako vzdělávací, kulturní, odborné a komunitní centrum
 - ❖ výstavba knihoven, rozvoj ICT
 - ❖ regionální funkce knihoven
 - ❖ měření výkonu knihoven
 - ❖ uchovávání kulturního dědictví (texty, audio,...)
 - ❖ rozvoj pracovníků knihoven
 - ❖ ...

3. fáze – využití v praxi

- 2. jednání v Třešti (jaro 2016)
- finální verze
- jak strategické dokumenty dostat do praxe a naplňovat je???
- neřeší se financování
- pouze dotační programy MK ČR
 - ❖ stagnace grantů = hledat jiné cesty financování

Jak dál

- Koncepce schválena 23.11.2016
Vládou ČR
- využívat potenciál knihoven při
prosazování jejich zájmů
- kreativita
- nutná **spolupráce**
 - ❖ mezi knihovnami
 - ❖ partneři
 - ❖ sponzoři

Otázky k zamyšlení

- Co je podle Vás knihovna???
- Jak by měla vypadat v roce 2020???

Další koncepce?

- Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků (CŽV)
- Národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat v knihovnách
- další strategické dokumenty

Děkuji Vám za pozornost

Martin Krčál
krcal@phil.muni.cz